

Pukovnik u penziji

prof. dr MENSUR IBRAHIMPASIĆ

Titov savremenocivilizacijski horizont promišljanja vojne sile

Težište dosadašnjeg razmatranja bilo je na utvrđivanju bitnih Titovih stavova o vojnoj sili kao činiocu i sredstvu borbe za socijalizam, njihovoj tematskoj sistematizaciji, prikazu njihove suštine i teorijske relevantnosti. I za onoga ko je kao Titov savremenik, decenijama slušao i čitao ove njegove misli — pa stoga živio u uverenju da ih dobro poznaje — rezultat je iznenađujuće impresivan. Ovako »sabrane« otkrivaju upečatljivo da se susrećemo sa jednom celovitom, sadržajno razućenom, samosvojom savremenom teorijskom misli o vojnoj sili. Upravo ovakav rezultat obavezuje da se učini još jedan korak u osvetljavanju njenog značenja i značaja.

Taj korak je traženje odgovora na pitanje: šta se otkriva kada se dobijeni rezultati subsumiraju u *najopštijoj teorijskoj ravni*, posmatrajući ih sa stanovišta po kome je marksizam misao savremene epohe.

Prvi rezultat, koji se dobija takvim postupkom, jeste utvrđivanje činjenice o — *delatno-praktičnoj usmerenosti Titove misli o vojnoj sili na bitna pitanja savremnog sveta*. Ovde pojam delatno-praktički podrazumevamo u značenju Marksovog pojma prakse.¹ To je misao kolosalnog unutrašnjeg inte-

¹ Da podsetimo, misli se na Marksovo ontološko određenje pojma praksa. Prema tom značenju praksa je ona delatnost čoveka kojom ostvaruje optimalne mogućnosti svoga bića, pa je stoga cilj-po-sebi, a ne sredstvo za

lektualnog i moralnog naboja koja se hrabro probija kroz zgusnute zavese protivrečnosti savremenog sveta stremeći ka dalekom cilju razotuđenju čoveka i društva, tj. »pravoj istoriji« (Marks), nepokolebljivo verujući u mogućnost njenog ostvarenja. Ogromna udaljenost tog cilja i grandioznost prepreka kojim je zakrčen put do njega, ne obeshrabruju tu misao. Za nju je i mali korak na tom putu velika čovekova pobjeda i potvrda dostižnosti tog cilja.

Nju ne obeshrabruje ni to što i čovek, pokrenut Marksovom mišlju, posrće na tom putu. Jedno od takvih posrtanja je konstituisanje otuđene vojne sile i posle rušenja vlasti buržoazije u socijalističkim revolucijama. Mnoge je to posrtanje obeshrabrilo. Neke i do te mere da Marksovo određenje čoveka, društva i istorije, i njegovu viziju »prave istorije« proglashavaju utopijom. Nasuprot tome, Tito u ovom posrtanju otkriva nesposobnost ljudi kojima je vlast, sila »zamaglila oči« da uspostave jedinstvo opšteg i pojedinačnog interesa. Dakle, takvo otuđenje vojne sile dešava se, ali ne zato što je to nužno, neizbežno, već zato što parcijalni interes, kao ograničeno ljudski, nadvladava opšti interes, kao opšteljudski. Zato se Tito odnosi prema ovoj pojavi kao novom protivrečju koje treba prevladati. I to na delatno-praktični način: borbom za prevladavanje politike sa pozicija sile u svetu i angažovanjem na područjavanju vojne sile u sopstvenom društvu.

Kao takva, Titova vojna misao je samosvojan izdanak Marksove misli. Ona je to, prvo, po svom *temelju*. Upravo o tome svedoči njen prikaz na prethodnim stranicama (misli se na prethodne odeljke studije, primedba Redakcije). Iskazivana četrdeset godina, u vrlo različitim situacijama, raznim povodima i razlozima, o brojnim temama o vojnoj sili kao savremenoj društvenoj pojavi — celovita je kao gromada u svojoj doslednosti Marksovom shvatanju socijalističke revolucije kao procesu razotuđenja čoveka i društva, pa zato i doslednosti u shvatanju vojne sile koja služi toj revoluciji kao svojoj *biti* antisile, *antinasilja* u smislu njene svrhe i neotuđenosti od čoveka i društva.

Zatim, ona je to po svom *delatnom* svojstvu: sva je ponesena, nadahnuto usmerena na *menjanje* postojeće stvarno-

postizanje kakvog drugog cilja. Ona je delatnost stvaranja istorije, jer istorija nije ništa drugo nego delatnost čoveka koji sledi svoje ciljeve.

sti, tj. na prevladavanje vojne sile kao činioca i sredstva međunarodnih odnosa i na podrštvljavanje vojne sile u sopstvenoj zemlji. Kao takva, doseže jednu izuzetnu stvaralačku vrednost: bavi se rešavanjem konkretnih problema datog istorijskog momenta, a *nije pragmatična*. Nikada u njoj trenutno korisno ne natkriljuje revolucionarni cilj kojem stremi. Ne dešava se to ni kada se bavi problemima funkcionisanja i institucionalno dostignutog u odbrambenoj sferi sopstvenog društva. Za nju je put do efikasnosti kritički odnos prema dostignutom i postavljanje zahteva za otkrivanje i ostvarivanje novih mogućnosti podrštvljavanja (razotuđenja) odbrambene sfere društva, koje se dostignutim otvaraju.

Nadilaženje pragmatičnosti u delatno-konkretnom činjenju izraz je njene *intelektualne* snage da ne podlegne trenutno-konkretnom interesu na račun opšteg, sadržanog u cilju kojem stremi. Ali, ne samo to. Pragmatičnost, kao ostvarenje neposrednog interesa u postojećem, bez upitanosti šta to znači sa stanovišta proklamovanog cilja, kao opšteg interesa, nije moguće nadilaziti samo intelektualnom snagom, ma kako ona velika bila. Nužan uslov je i — *moralna* snaga, jer mišljenje i delovanje, iako međusobno uslovljeni, ne moraju biti i nisu uvek po sebi podudarne strane ličnosti. Revolucionarno delovanje je probijanje ka višim oblicima proizvodnje društvenog života, anticipiranim u revolucionarnom mišljenju, kroz otpore postojećeg. Ukoliko su otpori veći, utoliko je postizanje cilja (datog u mišljenju) ne samo teže već i neizvesnije. Pa, utoliko zahteva više moralne snage izražene, pre svega, u doslednosti cilja i hrabrosti. A otpori prevladavanju politike sa pozicija sile, na koje je Tito nailazio, bili su izuzetno veliki. Bitke koje je vodio za ostvarivanje tog cilja često su bile krajnje neizvesne. Samo izuzetnom moralnom snagom, doslednošću cilju i hrabrošću moglo se istrajati na tom putu. Tito je nepokolebljivo istrajavao, potvrđujući se tako, na najbolji mogući način, kao marksist.

Kao što je rečeno, takvo delovanje nije moguće bez sopstvenog teorijsko-metodološkog pristupa aktuelnim pitanjima vojne sile, kao činioca i sredstva borbe za socijalizam, koje je društvena stvarnost nametala. Tito ga je uspeo izgraditi. Ako se najsažetije definiše, to je promišljanje vojne sile kao društvene pojave u — *savremenocivilizacijskom horizontu*, tj. horizontu u kome se vojna sila posmatra u kon-

tekstu bitnih savremenih civilizacijskih procesa, a ne prevashodno, i još manje isključivo, u kontekstu relacija političke sfere društvenog života. U njemu je sadržano šest osnovnih ideja kao teorijsko-metodoloških polazišta. Kao marksističke ideje one su izraz Titovog uvažavanja bitnih razlika između konkretno-istorijske datosti u kojoj je on delovao i konkretno-istorijske datosti u kojoj su delovali klasici marksizma. Zbog toga u odnosu na klasike marksizma, one predstavljaju Titov doprinos razvoju marksizma kao misli savremene epohe o vojnoj sili.

Polazeći od uslova svoje konkretno-istorijske datosti i njenih bitnih pitanja, Marks i Engels su težište svog promišljanja vojne sile stavljali na traženje odgovora na pitanja konstituisanja i delovanja vojne sile, kao činioca i sredstva izvođenja »svetske komunističke revolucije« kao neposredne budućnosti u tadašnjim razvijenim zemljama. To su bila sledeća pitanja: osvajanje vlasti od strane proletarijata, odbrana te vlasti od kontrarevolucije i izgradnja vojne organizacije koja će po svom društvenom biću biti primerena diktaturi proletarijata. Delujući kao vođa prve socijalističke revolucije, Lenjin težište svog promišljanja vojne sile stavlja na pitanja: uspostavljanje diktature proletarijata oružanim putem u Rusiji, kao nerazvijenoj zemlji i njenu oružanu odbranu od kontrarevolucije, gledajući na taj čin kao prvi korak »pobedonosnog hoda svetske revolucije«; zatim konstituisanje naoružanog naroda kao »narodne milicije«; a pred kraj života i mogućnost koegzistencije prve socijalističke zemlje sa kapitalističkim svetom. Prema tome, klasici marksizma su vojnu silu kao društvenu pojavu prvenstveno promišljali u relacijama *političke sfere društvenog života*.

Tito promišlja vojnu silu u dve međusobno različite konkretno-istorijske datosti. Prva je narodnooslobodilački rat. Bitna pitanja na koja traži odgovore u ovom periodu su: konstituisanje naoružanog naroda kao subjekta revolucije u uslovima borbe protiv vojnički moćnog okupatora, te izgradnja ratne veštine takvog revolucionarnog subjekta u uslovima postojanja ratne tehnike kakvu klasici marksizma nisu poznavali. Druga konkretno-istorijska datost je period posle drugog svetskog rata, tj. period izgradnje socijalističke samoupravne društvene zajednice u Jugoslaviji, razvoja socijalizma kao svetskog procesa u političkim, ekonomskim i društve-

nim uslovima proizašlim iz rezultata drugog svetskog rata, nastupanja naučno-tehnološke revolucije i novih ubrzanih tokova opšteg istorijskog procesa integracije ljudskog društva.

Uočavajući da su to opšta kvalitativno nova obeležja društvene stvarnosti u odnosu na društvenu stvarnost u kojoj su delovali klasici marksizma, Tito ih kao takve uzima u obzir i zaključuje da pitanja vojne sile prestaju biti prevashodno, a još manje isključivo, pitanja političke sfere društvenog života i da su postala *univerzalna* pitanja opstanka i opšteg napretka čovečanstva, pa time i *savremenocivilizacijska* pitanja. Na taj način utemeljuje *novi opšteteorijski* pristup fenomenu vojne sile marksističke provenijencije.

1. Prevladavanje politike sa pozicija sile - civilizacijska nužnost savremenog sveta

Glavna i polazna ideja ovog pristupa je — da je prevladavanje politike sa pozicija sile opšta bitna *civilizacijska nužnost i mogućnost* savremenog sveta.

Civilizacijska nužnost zato što se ljudsko društvo našlo na sudbonosnoj neizvesnoj prekretnici: opstanka i opšteg progressa ili samouništenja. Jedini izlaz iz te sudbonosne neizvesnosti je obezbeđivanje svetskog mira, a jedini put za ostvarivanje tog cilja je prevladavanje politike sa pozicije sile. Mir je uslov bez kojeg nema opstanka i opšteg napretka čovečanstva, jer: (1) upotreba savremenog naoružanja vodi ka fizičkom uništavanju ljudske civilizacije i genetskom uništenju ljudskog roda; (2) u savremenoj međunarodnoj zajednici ratom se ne mogu rešavati društvene protivrečnosti; (3) trka u naoružavanju postaje za čovečanstvo sve nepodnošljiviji ograničavajući činilac materijalnog, pa time i svakog drugog napretka.

Civilizacijska mogućnost zato što »nema tog međunarodnog problema koji se ne bi mogao riješiti miroljubivim putem, pregovorima, uz uvažavanje vlastitih i širih interesa pod uslovom da za to postoji spremnost i dobra volja« (Tito). Taj uslov još nije ispunjen. U svetu još postoje vladajući kru-

govori — čak i takvi koji poseduju moć uništenja ljudskog društva — koji, stavljajući svoje parcijalne interese nad interesima čovečanstva, podležu filozofiji *prava jačega*. Takva filozofija se različito i međusobno oprečno ideološki racionalizira, kao put ostvarivanja interesa čovečanstva. Javlja se kao ideologija uništenja komunizma radi odbrane »slobodnog sveta«. Javlja se, takođe, kao ideologija »narodnog rata« protiv »centara kapitalističkog imperijalizma« radi pobede »socijalizma«. U nastupanju je i ideologija muslimanskih fundamentalista o »svetom ratu« radi uspostavljanja »božje volje« na Zemlji. Bez obzira na međusobnu oprečnost, ovakve ideologije, kao iskrivljena društvena svest jesu, ona realna snaga koja može izazvati samouništenje čovečanstva. Zato se za ispunjenje navedenih uslova rešavanja međunarodnih problema miroljubivim putem valja odlučno i uporno boriti. Snage koje deluju tim smerom sve su brojnije u svetskim razmerama. To su one snage koje politikom *aktivne miroljubive koegzistencije* deluju na prevladavanju politike sa pozicija sile.

2. *Borba za socijalizam je neodvojiva od borbe za mir*

Snage socijalizma su istorijski pozvane da u tome odigraju posebno značajnu ulogu. Iz takvog zaključka proizlazi *druga* Titova savremenocivilizacijska ideja o vojnoj sili. Ona glasi: borba za socijalizam je *neodvojiva* od borbe za mir. Svaka ideja i praksa koje ne uvažavaju neodvojivost mira i socijalizma, kao bitnu karakteristiku borbe za socijalizam na današnjoj etapi razvoja ljudskog društva, duboko kompromituju socijalizam i objektivno deluju kao značajan ograničavajući činilac razvoja socijalizma kao svetskog procesa, ma koliko se deklarise kao marksističke i revolucionarne.

Ne videti i ne uvažavati neodvojivost socijalizma i mira znači biti slep za činjenicu da je čovek, težeći pronalasku univerzalnog oružja (univerzalnog u smislu da njime može pouzdano postići pobedu nad protivnikom), proizveo ono što nije želeo: proizveo je ne univerzalno oružje, nego sopstvenu moć koja *neljudsku stranu rata čini univerzalnom*,

jer ona više ne znači samo stradanja i patnju ljudskih bića i razaranje plodova ljudske civilizacije već i uništenje ljudske vrste.

Ne videti tu univerzalno otuđenu vojnu silu i univerzalno neljudsku stranu rata isto je što i boriti se za takvu »istinsku ljudsku slobodu« kao realizaciju »optimalnih mogućnosti čoveka« koja se ne pita da li čovek, društvo i istorija imaju uslove fizičkog opstanka. A to je upravo najviši domет onoga što je Marks nazivao *praznom apstrakcijom*, podrazumevajući pod tim mišljenje po sebi neljudsko i nerevolucionarno, jer je neutemeljeno u stvarnosti.

Idejom o neodvojivosti socijalizma i mira Tito ne napušta Marksovo shvatanje o klasnoj suštini socijalizma. Naprotiv, razvija ga primereno savremenoj konkretno-istorijskoj datosti. Čini to formulacijom u idejno-teorijskom smislu izuzetno značajnog stava koji glasi: da bi bili primereni današnjoj epohi, *sadržaji, oblici i sredstva klasne borbe* moraju uvažavati nužnost mira kao uslov borbe za socijalizam i posebno karakter savremenog oružja za masovno uništavanje. Klasne suprotnosti ostaju antagonističke. Ali današnji društveni, ekonomski i politički uslovi objektivno omogućavaju i zahtevaju sve *demokratskije* oblike i sredstva njihovog razrešenja. Zbog toga vojna sila, kao činilac i sredstvo klasne borbe, može u današnjim uslovima istinski služiti prevladavanju klasne podele samo pod uslovom ako uvažava to bitno obeležje savremene epohe.

Naročito je to vidljivo kada je reč o nuklearnom i drugim oružjima za masovno uništavanje. To su oružja koja donose opasnost uništenja ljudske civilizacije, a takva su da nadilaze čovekovu sposobnost da stavi pod svoju kontrolu posledice njihove upotrebe. Ona su *kontrarevolucionarna*, jer negiraju čoveka kao istorično biće, u Marksovom značenju tog pojma. A nešto što je kontrarevolucionarno ne može biti sredstvo prelaza iz klasne u besklasnu istoriju, budući da je taj prelaz ostvarenje opšteljudske, potpune revolucije, za razliku od svih revolucionarnih prevrata u dosadašnjoj istoriji ljudskog društva, koji su uvek bili samo delimične revolucije.

To je u istorijskom smislu *novi* bitan razlog zbog kojeg je vojna sila, kao činilac i sredstvo klasne borbe, krajnje neprimerena za širenje socijalizma u međunarodnim razmerama. Ona ne može biti ni činilac ni sredstvo »pobedonos-

nog hoda svetske revolucije«, jer bi to značilo »izvoz revolucije bajonetima«, a praksa je pokazala da je takav »izvoz revolucije« suprotan samoj biti socijalizma, što znači i njegovoj klasnoj suštini. To je očigledno već iz činjenice što »izvoz revolucije« vojnom silom danas nosi u sebi opasnost da »progovori« oružje koje je univerzalno civilizacijski otuđeno, a time i kontrarevolucionarno.

Pored toga, »izvoz revolucije« vojnom silom nespojiv je samoj biti socijalizma i kada se to čini klasičnim oružjem. Zašto? Zato što društveni sistem koji se nameće nekom narodu silom spolja, bez obzira na parole kojima se to opravdava, ne može biti human i demokratski. On uvek objektivno znači *negaciju naroda da bude subjekt svoje istorije*, pa time i negaciju njegovih revolucionarnih snaga, jer su one revolucionarne samo ukoliko prednjače u borbi za ostvarivanje tog subjektiviteta. Socijalizam je u biti humano i demokratsko društvo upravo zato što prevladavanjem klasnih suprotnosti omogućava ostvarivanje tog subjektiviteta na nivou kakav nije bio moguć u klasnoj istoriji ljudskog društva. Zbog toga klasna suština socijalizma nije u vladavini radničke klase nad ostalim delom društva, a još manje u vladavini predstavnika radničke klase, nego prevladavanje klasnih suprotnosti i ukidanje klasne eksploatacije. A sila nije sredstvo kojim se može doseći takav cilj, a pogotovo to ne može biti *spoljna* sila. Izgradnja demokratskih i humanih društvenih odnosa jedini je put koji vodi takvom cilju.

U sferi međudržavnih odnosa taj demokratski i humani put je — *aktivna miroljubiva koegzistencija*. Njena suština je opšteljudska, civilizacijska, jer jedino ona obezbeđuje opstanak i opšti napredak čovečanstva. Ona je komplementarna sa biti socijalizma, jer vodi ka međunarodnim odnosima u kojima će svi narodi i sve zemlje biti subjekti svoje istorije.

Imajući u vidu upravo takvu suštinu aktivne miroljubive koegzistencije, Tito naglašava da je za njeno razumevanje »potrebno razlikovati ideološke odnose i suprotnosti od odnosa među državama«. Definišući ovaj stav, on eksplicite određuje razliku između tih odnosa. Ideološki odnosi su izraz unutrašnjih protivrečnosti u razvoju svake zemlje i oni »treba da se rešavaju bez ikakvog miješanja spolja«, i rešavaju se »na razne načine, prema specifičnim uslovima u svakoj zemlji«. Samo pod tim uslovom svaki narod može de-

lovati kao subjekt svoje istorije, a bez takvog subjektiviteta naroda nema socijalizma. Zbog toga je prenošenje ideoloških suprotnosti u sferu međudržavnih odnosa suprotno samoj biti socijalizma, jer znači prisvajanje prava od strane vladajućih krugova neke zemlje da odlučuje o sudbini naroda drugih zemalja, tj. da ih negira kao subjekte sopstvene istorije.

Međudržavni odnosi su odnosi između naroda, a ne klasa, i zato po sebi nisu antagonistički. Takav karakter poprimaju kada vladajući krugovi neke zemlje svoje sebične parcijalne interese ideološkim sredstvima prerađavaju u nacionalne interese sopstvene zemlje i suprotstavljaju ih interesima drugih zemalja. Miroljubiva aktivna koegzistencija, kao praksa koja uvažava razliku između ideoloških i međudržavnih odnosa, jeste *civilizacijski* korak prevladavanja prakse kojom se odnosi između naroda pretvaraju u antagonističke odnose. Stoga je ona osnova za proces stalnog produbljivanja demokratizacije međunarodnih odnosa, a demokratizacija tih odnosa je jedna od bitnih dimenzija socijalizma kao svetskog procesa.

3. *Nezavisnost, samostalnost i ravnopravnost* — *osnovna načela međunarodnih odnosa*

Miroljubiva aktivna koegzistencija može predstavljati takav epohalan, civilizacijski korak samo afirmacijom *neotudivog prava i dužnosti svih zemalja i naroda sveta da budu samostalni činioci demokratizacije međunarodnih odnosa*. I ovo je jedna (treća) od ideja kojima Tito marksističko promišljanje vojne sile podiže na nivo savremenocivilizacijskog horizonta. Svaka konstitucija i upotreba vojne sile, koja nije u skladu sa takvom ulogom svih zemalja i naroda sveta, u međunarodnim odnosima je civilizacijski retrogradna, pa time objektivno antidemokratska i antisocijalistička.

Načela koja vode ka ostvarivanju neotudivog prava i dužnosti svih zemalja i naroda sveta da budu samostalni činioci u demokratizaciji međunarodnih odnosa su: *nezavisnost, samostalnost i ravnopravnost*. Njihovim uvažavanjem u praksi otvara se put da se ona kolosalna savremenocivili-

zacijska društvena energija, koju je Tito nazvao *veliko istorijsko buđenje naroda*, konstituiše i kao sposobnost svih naroda da sami odlučuju o svojoj sudbini i kao njihova sposobnost da svoje interese usklađuju sa interesima drugih naroda, tj. da postojeće međunarodne probleme rešavaju na demokratski, *miroljubiv* način. Zbog toga su ova načela *osnovni kriterijum* za ocenu progresivnosti uloge vojne sile danas, a što znači da je ona progresivna samo onda ako se javlja kao činilac odbrane ovih načela.

Za Tita su načela nezavisnosti, samostalnosti i ravnopravnosti ne samo načela demokratizacije međunarodnih odnosa već i savremenocivilizacijska *revolucionarna* načela. Zašto? Zato što je za njega veliko istorijsko buđenje naroda proces i *nacionalne* i *socijalne* emancipacije naroda. Socijalni sadržaj velikog istorijskog buđenja naroda je proces *proširivanja društvene osnove socijalizma*. Na njoj se formira novi revolucionarni subjekt kakav nije bio moguć u prošlom i prvoj polovini ovog veka. »To je« — kako kaže Tito — »izraz zakonitosti društvenog razvitka, ali i narasle svijesti masa o tome da promjene u pravcu socijalizma najbolje odgovaraju interesima samostalnog i ubrzanog razvoja i zaštite nacionalne nezavisnosti i suvereniteta«. Time se »proširuje front snaga koje se bore za progres« . . . »Više nego ikada ranije u historiji borbe radničke klase, uzajamno se prožimaju i podstiču procesi socijalne i nacionalne oslobodilačke emancipacije, te samostalnosti, slobode i zbližavanja naroda . . .« »Najšire se afirmisao princip — a dobrim dijelom i praksa — različitih i novih puteva i oblika izgradnje socijalističkih društvenih odnosa. Svaki progresivni pokret, sopstvenim idejama i djelima, daje toj borbi svoj doprinos. Slivajući se u svjetsku maticu borbe za novi, socijalistički lik čovječanstva, te veoma raznovrsne vrijednosti čine sadržaj, smisao i karakter socijalizma kao svjetskog procesa.«

Prema tome, načela nezavisnosti, samostalnosti i ravnopravnosti su revolucionarna načela, jer otvaraju put za prevladavanje politike sa pozicija sile, a prevladavanje te politike je epohalan civilizacijski korak u kretanju ka »pravoj istoriji«, pa kao takav i veliki revolucionarni domet.

Blokovska podeljenost sveta je iz više razloga najveća prepreka ostvarivanju neotuđivog prava svih zemalja i naroda sveta da budu samostalni činioци demokratizacije me-

đunarodnih odnosa. Ona je najnegativnija posledica prenošenja ideoloških odnosa na odnose među državama. Upravo na taj način stvara se privid da je blokovska podeljenost sveta društveno zakonit rezultat protivrečnosti između socijalizma i kapitalizma. Međutim, stvarni uzrok njenog nastanka nalazi se *izvan* te protivrečnosti. Nastala je ne iz posleratnog sudara »snaga socijalizma« i »snaga kapitalizma«, nego iz sudara velikodržavnih politika, tj. politika sa pozicija sile tri velike pobedničke sile antihitlerovske koalicije, započetog krajem rata i nastavljenog posle rata.

Blokovska podeljenost je ne samo rezultat već i *činilac* politike sa pozicija sile, pa zato objektivno bitan ograničavajući činilac demokratizacije međunarodnih odnosa i socijalizma kao svetskog procesa. Blokovi su institucije preko kojih njihove vodeće zemlje, kao vojnički najjače, dobijaju legalizovanu međunarodnu podršku u sticanju i očuvanju statusa zemlje *supersile*, a što znači takvog izuzetnog člana međunarodne zajednice koji poseduje pravo i mogućnost odlučivanja o sudbini čovečanstva, negirajući to pravo svim drugim zemljama da ravnopravno odlučuju o opštim interesima međunarodne zajednice. Konstituisanje takvog tipa subjekta međunarodnih odnosa je *najviši domet* ostvarivanja *prava jačega* poznatog u istoriji ljudskog društva. Zbog toga je *supersila* kao subjekt međunarodnih odnosa *po sebi* ograničavajući činilac demokratizacije međunarodnih odnosa, negiranje načela nezavisnosti, samostalnosti i ravnopravnosti, i ograničavajući činilac socijalizma kao svetskog procesa. Ona je objektivno to bez obzira na karakter društvenog sistema zemlje koja ima takav status, odnosno bez obzira na ideologiju i ciljeve vladajućih snaga u takvoj zemlji, jer pravo jačega ne može biti osnov demokratskih odnosa, a još manje osnov socijalističkih društvenih odnosa.

Pored toga, blokovi su po svom društvenom biću činioци politike sa pozicija sile još iz dva razloga. Samom logikom svog postojanja neprekidno podstiču *trku u naoružavanju* kao način međusobnog odnošenja, jer je »ravnoteža straha« osnova tog odnošenja, a težnja postizanja prednosti nad suparnikom ona unutrašnja dinamička energija blokovskog odnosa koja neprekidno narušava tu ravnotežu. Zatim, zbog logike međusobnog odnošenja blokovi ne mogu a da ne vode politiku proširivanja svojih interesnih sfera.

Takva politika objektivno znači njihovo uplitanje, posebno supersila, u unutrašnji život drugih zemalja pod vidom »pružanja pomoći«, čiji je stvarni smisao stavljanje pod sopstveni ideološki, politički, ekonomski i vojni uticaj odgovarajućih društvenih snaga u tim zemljama. Razume se, takva politika je kršenje načela nezavisnosti, samostalnosti i ravnopravnosti.

Pokret nesvrstanosti se razvio kao snaga koja deluje smerom prevladavanja blokovske podeljenosti sveta, najveće prepreke ostvarivanju neotuđivog prava i dužnosti svih zemalja i naroda sveta da budu samostalni činioci demokratizacije međunarodnih odnosa. Njegova najbitnija karakteristika je u tome što je zasnovan na principu neprenošenja ideoloških odnosa u odnose među državama, za razliku od blokova koji upravo počivaju na principu prenošenja ideoloških odnosa u međudržavne odnose. Stoga je on po svom društvenom biću antiblokovski entitet, tj. pokret koji se »zalagao i zalaže za aktivnu miroljubivu koegzistenciju, što znači stalnu borbu za mir i ravnopravnost u svijetu, a protiv nametanja svojih društveno-političkih sistema ili ideologija drugima«. A upravo to je put borbe za ostvarivanje načela nezavisnosti, samostalnosti i ravnopravnosti, put za prevladavanje politike sa pozicija sile.

4. *Vojna sila i svetska zajednica kao pravno društvo*

U Titove bitne ideje (četvrta) podizanja marksističkog promišljanja vojne sile na savremenocivilizacijski horizont spada, svakako, i njegovo posmatranje vojne sile sa stano-
višta izgrađivanja *međunarodne, svetske zajednice kao pravnog društva*.

Ideja o jačanju svetske zajednice kao pravnog društva je ideja kojom Tito obogaćuje marksističku teoriju revolucije, odnosno socijalizma kao svetskog procesa, a čiji je značaj nedovoljno uočen. Dolazi do nje uzimajući u obzir sledeće činjenice savremene stvarnosti: (1) sve veću stranu međuzavisnost članica svetske zajednice, kao posle-

dice opšteg istorijskog procesa integracije ljudskog društva; (2) postojanje istorijom nasleđenih, aktuelnom stvarnošću uslovljenih i stalno nanovo nastajućih protivrečnosti između država; (3) iskustvo da konstituisanje socijalističkih država samo po sebi ne uklanja istorijske, ekonomske i političke protivrečnosti među njima, pa su se one zaoštravale i do međusobnih oružanih sukoba; (4) iskustvo o pozitivnom uticaju postojećih normi i institucija međunarodnog prava za demokratizaciju međunarodnih odnosa i mir u svetu.

Izgradnjom svetske zajednice kao pravnog društva putem razvijanja normi i institucija međunarodnog prava stvara se sve značajnija osnova za poštivanje *legitimnosti* prava naroda na slobodu i nezavisnost. Time se proširuju mogućnosti za ostvarivanje neotuđivog prava i dužnosti svih zemalja i naroda da budu samostalni činioci demokratizacije međunarodnih odnosa. Jer, jača se osnova za opštu međunarodnu podršku svakom narodu da bude subjekt svoje istorije i stvaraju norme i mehanizmi za usklađivanje interesa svake zemlje sa opštim interesima svetske zajednice.

Za prevladavanje vojne sile kao činioca i sredstva politike sa pozicije sile, izgrađivanje svetske zajednice, kao pravnog društva, pozitivno je u dvostrukom smislu: (1) ukoliko je svetska zajednica izgrađenija kao pravno društvo, utoliko je objektivno moguće efikasnija moralna i politička osuda svake agresije, i (2) utoliko je moguća uspešnija odbrana svake zemlje od agresije, a pogotovo one koja svoju odbranu temelji na rešenosti sopstvenog naroda da brani slobodu i nezavisnost. Zbog toga je izgrađivanje svetske zajednice kao pravnog društva jedan od značajnih načina borbe za ostvarivanje načela nezavisnosti, samostalnosti i ravnopravnosti. A ova načela su jedan od bitnih savremenocivilizacijskih dimenzija socijalizma kao svetskog procesa.

5. Prevladavanje vojnotradicionalističkog mišljenja i delovanja kao oblika otuđenosti vojne sile od društva

Peta ideja kojom Tito podiže marksističko promišljanje vojne sile na savremenocivilizacijski horizont je ideja

kojom otkriva mogućnost — *prevladavanja vojnotradicionalističkog mišljenja i delovanja* kao oblika otuđenosti vojne sile od društva.

Mada se ne služi sintagmom »prevladavanje vojnotradicionalističkog mišljenja i delovanja«, u svim njegovim izlaganjima o potrebi vojnog organizovanja u savremenom svetu, o oblicima i suštini tog organizovanja, kao opšti stav implicate je sadržana ideja o mogućnosti prevladavanja vojnotradicionalističkog mišljenja i delovanja, kao jednog od bitnih negativnih nasleđa klasne istorije ljudskog društva. O tome svedoče ove činjenice.

Pre svega, ona je sadržana u Titovim stavovima o podruštvljavanju vojne sfere društva (poslova odbrane) kao jednoj od bitnih strana razotuđenja čoveka i društva. Ove stavove Tito izlaže postavljajući idejne i teorijske osnove razvoju opštenarodne odbrane u Jugoslaviji kao pojedinačnom, konkretnom slučaju borbe za dostizanje tog cilja. Zato ova teorija prevashodno uzima u obzir autohtonost jugoslovenske revolucije i osobenost uslova izgradnje socijalističkog samoupravnog društva u Jugoslaviji. Ali — posmatrano sa stanovišta otkrivanja mogućnosti prevladavanja vojnotradicionalističkog mišljenja i delovanja — ona sadrži i stavove opšteg teorijskog značenja.

To je, u prvom redu, Titov stav o *biti* socijalističke revolucije kao ishodištu društvenog bića vojne sile socijalističkog društva. Za njega je bit socijalističke revolucije stvaranje novog humanog društva bez socijalnog i nacionalnog ugnjetavanja, tj. takva radikalna promena od nižih ka višim oblicima proizvodnje društvenog života kojom se prevladava klasna podela društva kao, u krajnjoj liniji, osnova svih oblika društvenog nasilja. Takva socijalistička revolucija je po svojoj *biti* socijalno, nacionalno, društveno i ljudski *slobodarski* čin, pa samim tim *antinasilje*.

Iz takve društvene *biti* socijalističke revolucije proizlazi karakter društvenog bića vojne sile, kao činioca i sredstva borbe za socijalizam, odnosno ostvarenje te *biti*. Za Tita vojna sila to može biti samo u onoj meri u kojoj se ispunjavaju sledeći uslovi: (1) da vojna organizacija, kao glavni elemenat vojne sile, po svojoj institucionalnoj konstrukciji, tj. po svom društvenom biću bude razotuđeni oblik oružanog organizovanja društva (naoružani narod), što se

postizhe uspostavljanjem u njoj društvenih odnosa i sistema vrednosti kojima se prevazilazi podanički status i mentalitet njenih pripadnika; (2) da se prevladava monopol države kao subjekta konstituisanja vojne sile (podruštvljavanje celine vojne sfere, odnosno poslova odbrane); (3) da vojna sila ni na koji način ne bude činilac i sredstvo politike sa pozicija sile u međunarodnim odnosima, već, naprotiv, činilac ostvarivanja prava svih zemalja i naroda da budu samostalni subjekti demokratizacije tih odnosa; (4) da se čovečanstvo oslobađa sredstava vojne sile nad kojima čovek gubi moć kontrole i čijom upotrebom bi se uništile civilizacijske tekovine ljudskog društva, jer su ta sredstva apsolutno kontrarevolucionarna, budući da negiraju čoveka kao rodno istorično biće.

Prema tome, područstvljavanje vojne sfere u socijalističkom društvu je nužan, nezaobilazan uslov ostvarivanja biti revolucije, a pre svega razvoja socijalističke demokratije prevladavanjem birokratskog etatizma. Takođe, područstvljena odbrana kao savremeni oblik naoružanog naroda po svojoj biti je činilac *demokratizacije međunarodnih odnosa*, jer »naoružani narod ne može nikoga ugrožavati, već samo braniti sebe i svoj opstanak«, pa samim tim je činilac mira. Stoga je područstvljena odbrana nužan uslov prevladavanja mogućnosti da protivrečnosti između socijalističkih zemalja poprimaju karakter oružane međusobne konfrontacije.

Opšte teorijsko značenje ima i Titov stav da savremena ratna tehnika nije objektivna prepreka područstvljavanju odbrane. Naprotiv, ona je razlog više nužnosti područstvljavanja odbrane u socijalističkim zemljama, pa i mogućnost više. Razlog više nužnosti područstvljavanja odbrane zato što savremena ratna tehnika omogućava viši stepen otuđenja vojne sile od društva u odnosu na ranije istorijske epohe. Tome, naročito, pogoduju sistemi oružja za masovno uništavanje, jer oni omogućavaju da grupa od nekolicine ljudi prisvoji sebi pravo donošenja odluka sudbonosnih ne samo za sopstvenu zemlju već i za čovečanstvo. Savremena ratna tehnika pogoduje mogućnosti izgradnje područstvljene odbrane na taj način što ona zahteva visok stepen motivisanosti svakog borca da iskoristi njena borbena svojstva, a naoružani narod upravo podrazumeva takav tip borca, čime

se ostvaruje visok stepen njegove borbene efikasnosti, pa samim tim i njegovo dejstvo kao činioca *odvraćanja* od agresije i njenog *slamanja* ako do nje dođe.

Pored toga, ideja o mogućnosti prevladavanja vojno-tradicionalističkog mišljenja i delovanja izražava se i u Titovom stavu da u savremenom svetu neposredna upotreba oružane sile objektivno gubi na značaju (efikasnosti) kao sredstvo imperijalističke i hegemonističke politike. Razlozi su: (1) opšti istorijski proces integracije ljudskog društva, tj. neprekidno produbljavanje ekonomske, naučno-tehnološke, političke, kulturne i ekološke međuzavisnosti svih zemalja današnje međunarodne zajednice, i (2) opšti istorijski proces nacionalne, političke, kulturne i tehničke emancipacije naroda (veliko istorijsko buđenje naroda). Kao bitni civilizacijski procesi oni deluju smerom umnožavanja razloga za prevladavanje politike sa pozicija sile i širenja i jačanja društvenih snaga čiji je interes prevladavanje takve politike, čime se objektivno sužava istorijska osnova na kojoj je poniklo, razvilo se, održavalo i održava vojnotradicionalističko mišljenje i delovanje.

6. *Vojna sila kao činilac progressa i očuvanja prava naroda na slobodu i nezavisnost*

Najzad, dijalektika Titovog promišljanja vojne sile u savremenocivilizacijskom horizontu izražava se i u ideji kojom utvrđuje činjenicu da u savremenom svetu *vojna sila može biti činilac progressa i nužno sredstvo progressa*, pa time i borbe za socijalizam. To su one situacije u kojima se njome ostvaruju *legitimna prava naroda na slobodu i nezavisnost*.

Kada se bilo kom narodu, pod bilo kojim izgovorom, vojnom silom ugrožavaju sloboda i nezavisnost, njegovo je neotuđivo pravo da ih brani sopstvenom vojnom silom. Takva vojna sila je *progressivna*, jer se javlja kao antinasilje i činilac mira, tj. suprotstavlja se nasilju, odnosno politici sa pozicija sile.

Razvijajući ovu ideju Tito uočava četiri društvene situacije u kojima u savremenom svetu vojna sila ima pro-

gresivnu društvenu ulogu. Prva takva situacija je — *oružano suprotstavljanje vojnoj agresiji*, jer je današnji svet još uvek takav da »narod koji nije spreman da se bori oružjem u ruci ne može da bude siguran za svoju slobodu«. Druga takva situacija je kada kolonizatori nastoje vojnom silom da sačuvaju svoje gospodstvo nad podjarmljenim narodima, pa ovi nemaju drugog izbora nego da oružjem u ruci, *narodnooslobodilačkom borbom* izvojuju pravo na slobodu i nezavisnost. Treća takva situacija je kada neka zemlja jača svoju vojnu moć da bi na taj način *otklanjala opasnost od agresije*, tj. da bi svojom očiglednom odbrambenom sposobnošću odvrćala imperijalističke i hegemonističke snage od politike vojne agresije prema njoj.

U svakoj od tih situacija rešenost i spremnost svake zemlje da i oružjem brani svoja legitimna prava na slobodu i nezavisnost značajna su i sa stanovišta zajedničkog međunarodnog suprotstavljanja miroljubivih i naprednih snaga sveta politici sa pozicija sile. Jer, ukoliko zemlja koja je žrtva agresije ne pokaže sopstvenu sposobnost suprotstavljanja agresiji, tada ne može biti ni efikasna podrška fronta miroljubivih i naprednih snaga u svetu njenoj borbi protiv agresije. Suprotno tome, ukoliko neka zemlja pruži odlučnu otpor agresiji, utoliko objektivno povećava mogućnost obrazovanja efikasnog fronta miroljubivih i naprednih snaga sveta, koji svojom moralnom osudom agresije, političkim akcijama na međunarodnom planu i neposrednim vidovima moralne, političke, materijalne, pa i vojne pomoći žrtvi agresije doprinosi slamanju agresije i slabljenju reakcionarnih, imperijalističkih i hegemonističkih snaga u svetu uopšte.

Četvrta situacija, u kojoj Tito smatra vojnu silu progresivnim činiocem, jeste kada se »plavi šlemovi«, tj. *snage Ujedinjenih nacija*, sastavljene od vojnih jedinica određenog broja zemalja članica OUN, po odluci Saveta bezbednosti, i uz pristanak snaga u sukobu, javljaju kao činioci koji doprinose smirivanju nastalog žarišta i olakšavaju pronalaženje puta za njegovo miroljubivo rešenje. Takvom ulogom »plavi šlemovi« neposredno doprinose jačanju međunarodne zajednice kao pravnog društva, pa time i prevladavanju politike sa pozicija sile.

Sve što smo utvrdili istražujući Titovu misao o vojnoj sili i njegovo delovanje kao vojskovođe i državnika potvr-

đu je da je marksizam živa, stvaralačka misao savremene epohe i Tito jedan od njenih velikana druge polovine dvadesetog veka.

S U M M A R Y

TITO'S CONTEMPORARY CIVILIZATION HORIZON OF CONCEPTUALIZATION OF MILITARY POWER

The author of the article starts from the assessment that Tito developed his own theoretical-methodological approach to modern features of the military power as a factor and instrument in the struggle for socialism, imposed by the social reality, and proceeds with a presentation of such Tito's approach. The substance of the approach is the conceptualization of the military power as a social phenomenon inside the contemporary civilization horizon, i.e. inside a framework wherein the military power is seen rather in the context of fundamental contemporary civilization processes than overwhelmingly, even less exclusively, in the context of relations in the political domain of society. The approach encompasses six basic concepts as theoretical-methodological starting points: (1) overcoming the power politics is both a general and fundamental historical necessity and capability of contemporary world; (2) the struggle for socialism cannot be separated from the struggle for peace; (3) democratization of international relations, as an epochal civilization step and a dimension of struggle for socialism, is feasible only by reaffirmation of the inalienable right and duty of all countries and nations to become and remain independent factors in these relations; (4) building the world community as by law governed society makes an essential prerequisite for the overcoming the power politics and for the development of socialism as the world process; (5) the overcoming of the military traditionalistic views and activities as the form of military power alienated from society makes an essential prerequisite for the development of socialism; (6) also in contemporary conditions can the military power be a factor and necessary instrument of progress, though only when it contributes to the realization of the legitimate right of people to freedom and independence.

R E S U M E

HORIZONS MODERNS OFFERTS PAR TITO A NOTRE CIVILISATION
DANS L'APPREHENSION DE LA FORCE MILITAIRE

Dans son article, l'auteur constate que Tito a été le créateur original par son approche théorique et méthodologique des questions d'actualité de la force militaire en tant que facteur et moyen de la lutte pour le socialisme, imposés par les réalités sociales. L'essence même de cette approche dans l'apprehension de la force militaire comme étant un phénomène social se situe dans un horizon de civilisation moderne, c'est-à-dire à considérer la force militaire dans le contexte des processus fondamentaux de la civilisation moderne, et non pas primordialement, encore moins exclusivement, dans le contexte improposé par les seules relations de la sphère politique de la vie sociale. Du point de vue théorique et méthodologique, cette approche a pour points de départ les idées suivantes: (1) dépassement de la politique de force est la principale nécessité de la civilisation et la chance du monde moderne; (2) la lutte pour le socialisme est indissolublement liée à celle pour la paix; (3) la démocratisation des relations internationales en tant que démarche séculaire de la civilisation et une dimension de la lutte pour le socialisme n'est possible que par l'affirmation des droits et devoirs inaliénables de tous les peuples et nations du monde d'être les facteurs indépendants de ces mêmes relations; (4) l'édification de la communauté mondiale en tant que société basée sur le Droit est le préalable essentiel au dépassement de la politique de force et au développement du socialisme en tant que processus planétaire; (5) dépassement de l'idée et de l'action militaires traditionalistes en tant que formes d'aliénation de la force militaire de la société constitue l'un des principaux préalables au développement du socialisme; (6) dans les conditions du monde moderne aussi la force militaire peut être le facteur et le moyen indispensable du progrès, mais uniquement lorsque au service des droits légitimes des nations à la liberté et à l'indépendance.

Р Е З Ю М Е

ТИТОВСКИЙ СОВРЕМЕННЫЙ ГОРИЗОНТ ПОНИМАНИЯ
ВОЕННОЙ СИЛЫ

В статье утверждается, что товарищ Тито выстроил собственный теоретическо-методологический подход к актуальным вопросам военной силы, представляющий собой фактор и средство борьбы за социализм, навязываемой общественной действительностью. Суть его

подхода заключается в понимании военной силы, как общественного явления, в горизонте современной цивилизации, т. е. в горизонте, в котором военная сила рассматривается в контексте существенных процессов современной цивилизации, но не превосходно и не исключительно в контексте отношений в политической сфере общественной жизни. В нем содержатся шесть основных идей, представляющих собой исходные теоритическо-методологические пункты, а именно: (1) преодоление политики с позиции силы является общей существенной необходимостью цивилизации и возможностью современного мира; (2) борьба за социализм неотъемлема от борьбы за мир; (3) демократизация международных отношений, как эпохальный шаг цивилизации и измерение борьбы за социализм, возможна только при утверждении неотъемлемых прав и обязанностей, обеспечивающих всем государствам и народам быть самостоятельными факторами этих отношений; (4) строительство мирового содружества, как правового общества, является существенным условием преодоления политики с позиции силы и развития социализма, как мирового процесса; (5) преодоление военно-традиционного мышления и деятельности, как формы отчуждения военной силы от общества, является существенным условием развития социализма; (6) в современных условиях военная сила может быть фактором и необходимым средством прогресса, но только в тех случаях, когда служит делу осуществления законных прав народов на свободу и независимость.